

УДК 398.8(=8.26) + [784.4 + 781.7](476)

UDC 398.8(=8.26) + [784.4 + 781.7](476)

**ВАРЫЯНТНАСЦЬ У БЕЛАРУСКІХ
ВАЛАЧОБНЫХ ПЕСНЯХ****VARIABILITY IN BELARUSIAN EASTER
SONGS****Н. Г. Мазурына,***кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры
тэорыі і метадыкі выкладання мастацтва
Беларускага дзяржаўнага педагагічнага
ўніверсітэта імя Максіма Танка***N. Mazuryna,***PhD in Philology Associate Professor of
the Department of Theory and Methods of
Teaching Art, Belarusian State Pedagogical
University named after Maxim Tank*

Паступіў у рэдакцыю 20.01.20.

Received on 20.01.20.

Артыкул прысвечаны аналізу варыянтнасці ў народных валачобных песнях – адметнай частцы беларускай каляндарна-абрадавай традыцыі. Праведзенае даследаванне дазволіла зрабіць высновы аб існаванні развітай валачобнай традыцыі, вывучэнне якой спрыяе развіццю ўяўленняў даследчыкаў аб народнай карціне свету, народным календары, сацыяльных адносінах і інш. Варыянтнасць прапануецца разглядаць на трох узроўнях: абрадавым, вербальным ці інтралінгвістычным і музычным. Апісаны (па ўзроўнях) некаторыя найбольш характэрныя праявы варыянтнасці ў валачобных песнях: шэраг абрадавых канстант, тыпавых рытмафармул, рэфрэнаў і іх варыянтаў. Вызначаны максімальны і мінімальны інварыянты азначанага абраду і звязаных з ім песень велічальна-віншавальнай функцыі.

Ключавыя словы: беларускі фальклор, варыянтнасць, народная песня, веснавыя песні, валачобныя песні, узроўні варыянтнасці.

The article is devoted to the analysis of variability in the folk Easter songs – a significant part of Belarusian calendar-rite tradition. The conducted research allowed to conclude the existence of developed Easter tradition, studying which contributes to development of the researchers' view about the folk picture of the world, folk calendar, social relations, etc. Variability is offered to be considered on three levels: rite, verbal or interlinguistic and musical. Several most characteristic expressions of variability in Easter songs are described by levels: a number of rite constants, typical rhythmical forms, refrains and their variants. The maximal and minimal invariants of the defined rite and the greeting-congratulating songs connected with it are defined.

Keywords: Belarusian folklore, variability, folk song, spring songs, Easter songs, levels of variability.

Да сённяшняга часу ў беларускай вуснай традыцыі працягваюць сваё бытаванне валачобныя (велікодныя) песні. Яны – адна з адметнасцяў фальклору беларусаў. Унікальныя па форме і зместу валачобныя песні цесна звязаны з усёй сістэмай этнічнага каляндарна-абрадавага фальклору. І ў той жа час, яны з'яўляюцца часткай еўрапейскай культуры, маюць некаторыя паралелі ў абрадавых і песенных традыцыях еўрапейскіх краін.

У даследаваннях беларускіх фалькларыстаў, прысвечаных валачобным песням і абрадам, неаднаразова адзначаюцца як устойлівыя, так і зменлівыя праявы народнай традыцыі (наяўнасць варыянтаў тэкстаў, іх структурных элементаў, прыпеваў, напеваў, элементаў абраду, складу валачобных гуртоў, манеры выканання і інш). Варыянтнасць у валачобнай (велікоднай) традыцыі пачынаецца ўжо нават з назвы і мае шмат іншых праяў. Таму мэтаю дадзенага артыкула з'яўляецца аналіз варыянтнасці ў беларускіх валачобных песнях.

Гісторыя запісаў валачобных традыцый і песень пачынаецца з працы А. Рыпінскага, які ў кнізе «Беларусь» (выдадзена ў Парыжы ў 1840 г.) упершыню пазнаёміў еўрапейскае грамадства з таямнічымі і прыгожымі беларускімі звычаямі. Запіс працягвалі Я. Тышкевіч, К. Тышкевіч, П. Шэйн, Е. Р. Раманаў, А. Гурыновіч, М. Федароўскі, Е. Паўлоўская, П. Бяссонаў, Г. П. Семянтоўскі, Я. Ф. Карскі, Я. Булгак («Валачобныя песні з Міншчыны змясціў на старонках «Kwartalnik Litevski» Ян Булгак» [1, с. 36]), С. П. Сахараў, Р. Р. Шырма, Н. С. Гілевіч, А. С. Фядосік, Г. І. Цітовіч, Л. А. Малаш, Г. А. Барташэвіч, Л. М. Салавей, А. С. Ліс, А. І. Гурскі і многія іншыя супрацоўнікі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору розных пакаленняў, выкладчыкі і студэнты ўніверсітэтаў рэспублікі. І па сённяшні дзень працягваецца фіксацыя жывой валачобнай традыцыі.

У традыцыйнай культуры беларусаў сістэмы каляндарна-абрадавых дзеянняў і песень звязаны цесна і непасрэдна. Варыянтнасць у народных песнях прапануецца разглядаць **на розных узроўнях**, якія абумоўлены цэлым комплексам прычын у сілу сінкрэтычнай прыроды фальклору:

1. Абрадавы ўзровень.
2. Вербальны (ці інтралінгвістычны) узровень.
3. Музычны ўзровень.

На першым, **абрадавым узроўні** аналізу варыянтнасці ўяўляецца мэтазгодным падыход, прапанаваны Т. В. Валодзінай і выкарыстаны ёй пры аналізе талочных песень і абрадаў. «Мноства элементаў, якія ўтрымліваюцца ў розных варыянтах абраду, можна ўпарадкаваць дваяка:

1) максімальны інварыянт – гіпатэтычны абрад, які ўключае ўсе элементы, што сустрэліся хоць бы ў адным варыянце;

2) мінімальны інварыянт – які складаецца толькі з тых элементаў, што прысутнічаюць ва ўсіх варыянтах» [2, с. 12].

Як лічыць даследчык, канкрэтны абрад можна было б размясціць паміж азначанымі інварыянтамі па той прычыне, што «...ён заўсёды ўключае ў сябе элементы максімальнага, але амаль ніколі не супадае з мінімальным. Мінімальны інварыянт, ці ўстойлівыя моманты, што паўтараюцца..., складаюць «абрадавую канстанту»...» [2, с. 13]. Акрамя гэтага, як вызначае Т. В. Валодзіна, у народнай традыцыі функцыянуе шэраг «дапаўняльных» ці «факультатывных» рытуальных дзеянняў, якія выконваюцца з меншай строгасцю, чым абавязковыя. Пры аналізе структуры абрадаў зручна «карыстацца паняццем «рытэмы» – прасцейшай адзінкі рытуальнага дзеяння, якая характарызуецца ўнутранай сэнсавай завершанасцю і функцыянальнай значымасцю ў рамках дадзенага абраду; мэтанакіраванае ўзаемадзеянне розных элементаў

рытуалу (выкананне, тэкст, прадмет) утварае рытэмы, паслядоўнасць якіх, падпарадкоўваючыся пэўным правілам “рытуальнага сінтаксісу”, складаецца ў абрад» [3, с. 178].

Такім чынам, у беларускай валачобнай традыцыі «абрадавай канстантай» (абавязковымі элементамі) з’яўляюцца:

- абход двароў, які складаецца з шэрагу рытуальных дзеянняў і звычайна абавязковага звароту да гаспадароў з пытаннем, ці дазваляць яны спяваць, «дом развесяліць»;
- спевы валачобнікаў гаспадару і членам яго сям’і;
- адорванне валачобнікаў.

Умовай становіцца строгая прымеркаванасць да аднаго пэўнага часу выканання.

Гэтыя высновы стасуюцца з меркаваннямі даследчыка славянскага фальклору Л. М. Вінаградава. У выніку вывучэння звычайў заходніх і ўсходніх славян яна выдзеліла асноўныя кампаненты структурнай схемы абходных абрадаў: а) наведванне двароў, б) з пэўнай рытуальнай мэтай, в) атрыманне дароў [4, с. 21].

Апісанне падобных на абрадавых дзеяннях абходных традыцый можна знайсці фактычна ў розных календарных перыяды не толькі ў традыцыях беларусаў (калядаванне, палескі «Куст» ці «Куста»), але і многіх еўрапейскіх народаў. Так, у Велікодную нядзелю і панядзелак у Польшчы быў звычай «*хадзіць па валачэбным*». Падобныя традыцыі зафіксаваны ў заходніх раёнах Беларусі і ў суседніх усходніх раёнах Польшчы: «...валачобнікі насілі на жэрдцы ляльку і спявалі дзяўчыне «*Сienka, mala kopopielka...*», а нежанатаму хлопцу «*Wijni owies*». У Варміі і на Мазурах хадзілі *выкупнікі* (вукірпік) з галінкай вярбы ці ядлоўцу, спявалі песні з пажаданнямі дабрабыту і здароўя» [5, с. 211–212]. «У Лазаравую суботу і Вербную нядзелю ў Сербіі і Македоніі хадзілі *лазарыцы* (групы дзяўчат), сярод якіх быў *лазар* і *лазарніца*, што выконвалі рытуальны танец з шаблямі» [5, с. 255]. «*Лазараванне* вядома і ў Балгарыі, дзе гэты *калядны* звычай выконвалі ў хатах і полі дзяўчаты *лазаравы булкі* ў абрадавым вясельным убранні. Лазаравы гульні таксама складаліся з агульнай трапезы і ўключалі звычай кумавання (кумичене)» [5, с. 284–285]. У Чэхіі «на Каралеўскую нядзелю (пасля дня Святога Духа перад Тройцай) прыбраныя каралеўнамі (*kralovnicku*) дзяўчынкі хадзілі з дрэўцам «маем» і спявалі карагодныя песні, як і пры пасхальным (велікодным) абрадзе пасля вынасу марэны» [5, с. 234].

Як адзначае А. Ю. Лозка, сярод веснавых віншавальна-велічальных песень «...ёсць вялікая група паэтычных твораў, якія ўяўляюць земляробчы календар беларусаў. Падобнага ў культуры народаў свету не знаходзіцца» [6, с. 67]. Валачобныя песні даўжынёй у 100–150 і нават больш за 200 радкоў паэтычнага тэксту раскрываюць і захоўваюць сістэму свят і прысвяткаў народнага календара: «...*У тваім дварку, як у вянку, / Сады цвіцяць, пчолкі звяняць. / А ў полі стаіць явар, / Явар шырок, лістамі зелен. / Пад яварам прыстол стаіць, / На тым крэсле сам Бог сядзіць, / Каля яго – служкі яго – / Лісты пішуць, рассылаюць, / Катормаму ўперад стаці. / Перша свята – божа лета, / Святы Ізбор – вадзіць з гор...*» [7, с. 201].

Параўнанне менавіта варыянтаў тэкстаў валачобных песень дазволіла А. Ю. Лозку зрабіць высновы (якія, аднак, не сталі агульнапрынятымі) аб існаванні

шэрагу календарных стыляў у гісторыі беларускага календара пасля прыняцця Хрысціянства. «*Катормаму свяціцу ўперад стаці*» – дакладна вызначана ў тэкстах песень. Земляробчы календар селяніна ў розных варыянтах, запісаных у XIX–XXI стст. на тэрыторыі пражывання беларускага этнасу, пачынаюцца ў розны час: «...Новы год не толькі пачынаецца на Раство і Вялікдзень, але на Благавешчанне, Саракі, Збор, Аўдакею, Юр’е, Барыса і інш.

Святыя *Саракі* наперад пайшлі. (22/9 *сакавіка*)...» [6, с. 70–71].

Варыянтнасць валачобных песень на абрадавым узроўні (варыянты тэкстаў у залежнасці ад мясцовай спецыфікі правядзення абраду), такім чынам, залежаць ад рэгіянальных і лакальных асаблівасцяў валачобных традыцый, усведамлення народнага календара, міфапаэтычнай карціны свету і інш.

На **вербальным (ці інтралінгвістычным) узроўні** можна зафіксаваць варыянты розных элементаў паэтычных тэкстаў.

Пачнём з таго, што даследчыкамі прыводзяцца розныя назвы элементаў і дзеючых асоб традыцыйнага свята, якое адзначаецца ў народным календары як адно з самых важных:

- абходаў: «валачобны», «велікодны», «хадзіць у кукобнікі» [1, с. 479], «у кукобніках» [1, с. 478];
- песень: «валачобная», «валачоўная» [1, с. 495], «валачоўная» [1, с. 478], «на вялікдзень» [1, с. 474], «на вялікдзень. Вельканоўная» [1, с. 475], «велікодная» [1, с. 532];
- удзельнікаў абходу: «валачобнікі», «валачэнікі» [1, с. 478], «лалоўнікі» [1, с. 481], «пелі хрыстаслаўшчыкі, валачобнікі або валыншчыкі» [1, с. 488], «спяваюць галкайнікі. Ля Васілішак – лыкайнікі» [1, с. 529].

Такую народную тэрміналогію знаходзім у каментарыях да запісаў з тома «Валачобныя песні» серыі «Беларуская народная творчасць». Там жа знаходзім і спасылкі на варыянты тэкстаў, запісаных у розныя гады рознымі збіральнікамі: 9 варыянтаў «А Манечка», 10 варыянтаў «Да й ішлі хлопцы да полем, борам», 18 – «У гаспадыні краўцы былі» [1, с. 495–496], 21 – гаспадару і гаспадыні «А ў полі ў чысценькім» [1, с. 491–492], і нават 30 – «Добры вечар, паненачка» [1, с. 506–507].

Песня «Чуваць, зверы равуць» «...мае даволі цікавы варыянт з дадаткам двух радкоў на завяршэнне: *Песня спета проці лета, / Напроці Юра на здароўе*» [1, с. 499].

Аб’ём артыкула не дазваляе раскрыць усіх праяў варыянтнасці (і інварыянтнасці) паэтычных тэкстаў валачобных песень. Таму спынімся толькі на некаторых. Інварыянтнымі з’яўляюцца:

- 1) велічальна-віншавальная функцыя валачобных песень;
- 2) групы тэкстаў паводле функцыянальна-тэматычнага прыцыпу падзелу: песні гаспадару і гаспадыні, дзяўчыне, хлопцу, бабцы;
- 3) уласцівыя толькі валачобнай традыцыі яркія рэфрэны.

Што датычыць запісу варыянтаў, то ўжо ў XIX ст. першыя збіральнікі апісвалі разнастайнасць і адрозненні. Е. Тышкевіч заўважае, што «у іншым месцы над Гайнай у песні валачобнікаў ёсць змены ў календары, прымаўленні: *Дары, гаспадару, слаўны мужу, / Гэтым дарам не выдасіся. / Зажывеш ад бога хвалы, ад лю-*

дзеі – славы. А калі нічога не дораць, то, адышоўшы, пяюць: *Перайшли сяльцо – знайшли яйцо, / Перайшли другое – зубілі і тое*» [1, с. 485].

Адной з характэрных прыкмет валачобных песень з’яўляюцца тыповыя заклікальныя прыпевы, якія паўтараюцца пасля кожнага радка. Адна з тыповых форм песень можа быць запісана як ARBRCRDR... і г. д., дзе ABCD... – радок даўжынёй звычайна 8–9 складоў, а R – рэфрэн (прыпеў). Усяго зафіксавана больш за 40 прыпеваў з варыянтамі. У рытмаструктурных адносінах яны бываюць, у асноўным, двух тыпаў:

Тып I (4 + 3) ці (5 + 3)					
1	Вясна-красна	на ўвесь свет	18	<i>Зялёна ёлачка,</i>	зялёна
2	Вясна-красна жога	на ўвесь свет	19	Ды віно ж, віно	зеяно (<i>зялёнае</i>)
3	Вясна-красна	на дварэ	20	Ды віно ж маё	зеяно(е)
4	Вясна-красна	к нам прыйшла	21	Дай нам віна	зеяна
5	Вясна-красна	дзень цёплы	22	Віном, віном	зялёным
6	Вясна-красна	зялёна	23	Мядок саладок,	віно зеяно
7	Чырвоны цвет	на ўвесь свет	24	Траўка-мураўка	зеяна(я)
8	Зялён явар	кудравы	25	Зялёна траўка	мураўка
9	Зялён явар,	зялёны	26	Ляля вада	на возер(ы)
10	Зялён явар,	дуброва	27	Жаркае сонца	ў аконца
11	Зялён явар	малады	28	Жаркае <i>сонейка</i>	узойдзе
12	Да зялёны явар	у дуброве	29	Спявайце, хлопцы,	спявайце
13	Явар-дубар	зялёны	30	Спявайма, <i>братцы,</i>	спявайма
14	Зялёны сад	вішнёвы	31	<i>Іграйце, малойцы,</i>	спявайце
15	Зялёны садок	вішнёвы	32	Ляй-лэ, ляй-лэ,	ля-ляй-лэ
16	Зялёны сад,	вішнёвы сад	33	Хрыстос уваскрос,	сын божы
17	Зялёна ёлка,	зялёна	34	Хрыстос уваскрос	на ўвесь свет
			35	Хрыстос вакрос	сам гасподзь

II. Прыпеў свабоднай будовы. Ён можа быць:

1) 2-3-складовым: «Віно!» («Гэй, віно»), «Лолам!» («Лольм!», «Гэй, лолам!», «Гэй, лалым!», «Лалым, лалым!»), «Хрыстос сын!» (скарочаная форма ад «Хрыстос, сын божы, вакрос!») [1, с. 486]. Кароткія прыпевы-выгукі тыпу «Віно!», «Гэй, лалым!» звычайна паўтараюцца часцей, чым рэфрэны першага тыпу, разбіваючы радок на два паўрадкі.

2) 5-складовым: «Няхай так будзе!», «Зялён мой садзік!», «Хрыстос, сын божы!» (варыянт – падвоены рэфрэн 5 + 5 «Хрыстос, сын божы, Хрыстос уваскрос!»).

У каментары да песні «Добры вечар, гаспадару!» (зап. у 1970 г. у в. Вусаўцы Міёрскага р. Віцебскай вобл.) адзначаецца: «Акрамя рэфрэна “Няхай так будзець!”, спявалі таксама “Зялён мой садзік!” або “Хрыстос, сын божы, Хрыстос уваскрос!”» [1, с. 485].

3) 7-складовым: «Хрыстос, сын божы, вакрэс!», «Дык што ж, што будзе, дык што ж!»;

4) будовы 4 + 4 + 4 склады: «Алелюя, алелюя, алелюя!» [1, с. 20].

Акрамя звычайнай для валачобных твораў песеннай аднарадковай формы з прыпевам сустракаюцца і іншыя. Так, на Беларускім Палессі ў 60–80-я гг. XX ст. быў запісаны шэраг песень-танкоў тыпу «Ой, не расці, кропе», якія мясцовай традыцыяй усведамляліся прыналежнымі да гэтага свята: «Танок водылы на Вэлыкдэнь» [8, с. 498]. Гэта пацвярджае той факт, што валачобныя традыцыі маюць значна большы арэал распаўсюджвання, чым гэта прынята было лічыць у канцы

I. 7-складовы (4 + 3) рэфрэн тыпу «Вясна-красна на ўвесь свет!», «Зялён явар, кудравы». Яго варыянт – 8-складовы (5 + 3) рэфрэн – утвараецца пры распева асноўнай 7-складовай формы: «Зялёны сад вішнёвы» (4 + 3) і «Зялёны садок вішнёвы» (5 + 3). Самы развіты варыянт – 9-складовы (6 + 3) – утвараецца па той жа прычыне: «Зялён явар, дуброва» (4 + 3) і «Да зялёны явар ў дуброве» (6 + 3).

У межах дадзенага тыпу прыпевы можна размеркаваць па групам. Курсівам пазначаны варыянты.

XX ст. Р. М. Кавалёва адзначае: «Лічыцца, што валачобныя песні не характэрныя для Палесся. Гэта так, але ў Рагачоўскім раёне мы запісалі некалькі варыянтаў двух сюжэтаў валачобных песень, якія спяваюцца на Вялікдзень» [9, с. 38].

Падрабязнаму аналізу старажытных і лакальна распаўсюджаных у Беларусі (некаторыя вёскі Пінскага, Столінскага раёна Брэсцкай вобласці, Светлагорскага раёна Гомельскай вобласці) веснавых песень-танкоў «Ой, не расці, кропе» прысвечаны асобны артыкул [10]. У ім разглядаюцца тэматыка (любоўна-сямейная), варыянты зачynu, змест, асацыятыўныя рады паэтычнай тканіны песні, асаблівасці кампазіцыйнай будовы, форма вершаграфы (пераважна ААББ), рытмічная структура верша 6 + 6 + 6 + 6: «Ой, ны росты, кропэ, / Ой, ны росты, кропэ, / Вышэй огорода, / Вышэй огорода.»

У сувязі з тэмай даследавання цікавейшым з’яўляецца той факт, што ў трох вёсках Беларусі – Ганчары, Казляковічы і Крайнавічы Пінскага р-на – на напеў «Ой, не расці, кропе» спяваюцца песні з тэкстам «Ой, покажы, козлэ» [8, с. 64–67]. Як вядома, гэты сюжэт найперш замацаваны народнай традыцыяй у калядных абыходах і гульнях у зімовы перыяд святочнага календара. Прыклад – калядная песня «Вазьму я казла да за рожачкі», дзе паэтычны матыў «Ой, покажы, козле» («Пакажы, казёлінка») з’яўляецца пасля матыву зачына і далей песні развіваюцца аднолькава. Гэты факт яшчэ раз падкрэслівае сувязь інварыянтных элементаў абыходных абрадаў у свядомасці

носьбітаў народных традыцый, семантычную блізкаць Калядаў і Вялікадня.

На музычным узроўні варыянтнасць валачобных песень праяўляецца на меладычным (інтанацыйным), рытмічным, ладавым, дынамічным, фактурным, агагічным планах, а таксама ў іх спалучэннях і камбінацыях. У працах В. І. Ялатава «Музычны змест валачобных песень» [1, с. 37–48], З. Я. Мажэйка «Календарно-песенная культура Беларусі». Опыт системна-типалагічнага існавання», У. І. Раговіча «Песенны фальклор Палесся. Песні святочнага календара» [8], іншых даследчыкаў можна знайсці матэрыял для больш падрабязнага даследавання гэтага аспекту тэмы. Так, напрыклад, В. І. Ялатаў адзначае, што «музычны змест валачобных песень – узор гістарычнай устойлівасці і структурнай стабільнасці не толькі сярод песень веснавых, але і ў рамках усёй раннетрадыцыйнай творчасці» [1, с. 37]. І ў той жа час даволі рэдкім варыянтам з'яўляецца двухгалосае выкананне песень, яшчэ радзей – трохгалосае (фактурная варыянтнасць). «Розная колькасць складоў у строфах уплывае на варыяцыйнасць музычнай рытмікі ў куплетах» [1, с. 40], якая становіцца прычынай драбнення любой долі песеннай рытмічнай схемы (рытмічная варыянтнасць).

У дачыненні да суадносін паэтычнага і музычнага кампанентаў у валачобных песнях пераважае варыянт, пры якім група паэтычных тэкстаў (група варыянтаў паэтычных тэкстаў) выконваецца на адзін напеў (шэраг варыянтаў аднаго напева). Гэты тып карэляцый найбольш характэрны для сферы каляндарна-абрадавага фальклору, прычым кожнаму рэгіёну ўласцівы свой комплекс традыцыйных тыпавых напеваў.

ЛІТАРАТУРА

1. Валачобныя песні / склад. Г. А. Барташэвіч, Л. М. Салавей, склад. муз. часткі В. І. Ялатаў; рэд. тома К. П. Кабашнікаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1980. – 560 с., нот. іл. – (Бел. нар. творчасць / АН БССР, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору).
2. Валодзіна, Т. В. Талака ў сістэме духоўнай культуры беларусаў / Т. В. Валодзіна. – Мінск : Беларуская навука, 1997. – 135 с.
3. Елизаренкова, Т. Я. К анализу индийского обрядового гимна (Ригведа Х. 85) / Т. Я. Елизаренкова, А. Я. Сыркин // Тр. по знаковым системам : Уч. зап. Тартуского ун-та. 1965. – Вып. 181. Т. 11. – С. 177–178.
4. Виноградова, Л. Н. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян. Генезис и типология колядования / Л. Н. Виноградова. – М. : Наука, 1982. – 256 с.
5. Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы : Весенние праздники / редкол. : С. А. Токарев (отв. ред.) [и др.]. – М. : Наука, 1977. – 365 с.
6. Лозка, А. Ю. Валачобна-паэтычны каляндар беларусаў: феномен адлюстравання каляндарных стыляў / А. Ю. Лозка // Slavica Slovaca. – Rocnik 42. – 2007. – № 1. – С. 66–70.
7. Паэзія беларускага земляробчага календара / уклад., сістэматыз. тэкстаў, уступ. артыкул і каментарыі А. С. Ліса. – Мінск : Навука і тэхніка, 1992. – 613 с. – (Бел. нар. творчасць / АН БССР, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору).
8. Раговіч, У. І. Песенны фальклор Палесся : у 3 т. / У. І. Раговіч. – Мінск : Чатыры чвэрці, 2001–2002. – Т. 1 : Песні святочнага календара. – 2001. – 528 с.
9. Беларускі фальклор у сучасных запісах : Традыц. жанры : Гомельск. вобл. / уклад. В. А. Захарова і інш. ; уклад. муз. часткі У. І. Раговіч. – Мінск : Універсітэцкае, 1989. – 384 с.
10. Мазурына, Н. Г. Варыянтнасць у беларускіх абрадавых веснавых песнях-танках «Ой, не расці, кропе» / Н. Г. Мазурына // Вес. Нац. акад. навук Беларусі. Сер. гуманіт. навук. – 2019. – Т. 64, № 3. – С. 339–345.

Праведзенае даследаванне дазволіла зрабіць наступныя высновы.

Упершыню ў беларускай фалькларыстыцы прапанавана разглядаць варыянтнасць на трох узроўнях: абрадавым, вербальным (ці інтралінгвістычным) і музычным, што ўяўляецца мэтазгодным. Матэрыялам для аналізу сталі валачобныя песні як неад'емная частка абрадавай традыцыі.

Варыянтнасць у валачобных песнях мае як агульныя для ўсяго каляндарна-абрадавага корпусу народных песень асаблівасці, так і характэрныя. На розных (экстра- і інтралінгвістычных) узроўнях народнай традыцыі яна праяўляецца па-рознаму. Апісаны (па ўзроўнях) некаторыя найбольш характэрныя праявы варыянтнасці ў азначаных песнях: шэраг абрадавых канстант, тыпавых рытмафармул і іх варыянтаў. Вызначаны максімальны і мінімальны інварыянты валачобнага абраду і звязаных з ім песень. Варыянты песень на абрадавым узроўні, такім чынам, залежаць ад рэгіянальных і лакальных асаблівасцяў традыцый, усведамлення народнага календара, міфапаэтычнай карціны свету і інш.

На вербальным (інтралінгвістычным) узроўні варыянтнасць праяўляецца ў дыялектных, рэгіянальных і іншых формах, у лексічных, фанетычных і інш. варыянтах.

На музычным узроўні яна ўвасабляецца ў шэрагу варыянтаў тыпавых напеваў, што ўтвараюцца ў выніку меладычнага, рытмічнага, ладавага, дынамічнага, фактурнага, агагічнага вар'іравання, а таксама ў іх спалучэннях і камбінацыях.

REFERENCES

1. Valachobnyja pjesni / sklad. G. A. Bartashevich, L. M. Salavjej, sklad. muz. chastki V. I. Jalataw ; red. toma K. P. Kabashnikaw. – Minsk : Navuka i tehnika, 1980. – 560 s., not. il. – (Bjel. nar. tvorchasc' / AN BSSR, In-t mastactvaznavstva, etnagrafii i fal'kloru).
2. Valodzina, T. V. Talaka w sistemje duhownaj kul'tury bjelarusaw / T. V. Valodzina. – Minsk : BjelaruskaJa navuka, 1997. – 135 s.
3. Elizarenkova, T. Ja. K analizu indijskogo obrjadovogo gimna (Rigveda H. 85) / T. Ja. Elizarenkova, A. Ja. Syrkin // Tr. po znakovym sistemam : Uch. zap. Tartuskogo un-ta. 1965. – Vyp. 181. T. 11. – S. 177–178.
4. Vinogradova, L. N. Zimnjaja kalendarsnaja poezija zapadnyh i vostochnykh slavjan. Genezis i tipologija koljadovanija / L. N. Vinogradova. – M. : Nauka, 1982. – 256 s.
5. Kalendarsnye obychai i obrjady v stranah zarubezhnoj Evropy : Vesennije prazdniki / redkol. : S. A. Tokarev (otv. red.) [i dr.]. – M. : Nauka, 1977. – 365 s.
6. Lozka, A. Ju. Valachobna-paetychny kaljandar bjelarusaw: fjenomjen adljustravannja kaljandarnykh styljav / A. Ju. Lozka // Slavica Slovaca. – Rocnik 42. – 2007. – № 1. – S. 66–70.
7. PaeziJa bjelaruskaga zjemljarobchaga kaljendara / uklad., sistematyz. tekstav, ustup. artykul i kamjentyari A. S. Lisa. – Minsk : Navuka i tehnika, 1992. – 613 s. – (Bjel. nar. tvorchasc' / AN BSSR, In-t mastactvaznavstva, etnagrafii i fal'kloru).
8. Ragovich, U. I. Pjesjenny fal'klor PaljessJa : u 3 t. / U. I. Ragovich. – Minsk : Chatyry chverci, 2001–2002. – T. 1 : Pjesni svJatochnaga kaljendara. – 2001. – 528 s.
9. Bjelaruski fal'klor u suchasnyh zapisah : Tradyc. zhanry : Gomjel'sk. vobl. / uklad. V. A. Zaharava i insh. ; uklad. muz. chastki U. I. Ragovich. – Minsk : Univjersiteckaje, 1989. – 384 s.
10. Mazuryna, N. G. Varyjantnasc' u bjelaruskikh obradavykh vjesnavykh pjesnjah-tankah «Oj, nie rasci, kropje» / N. G. Mazuryna // Vjes. Nac. akad. navuk Bjelarusi. Sjer. gumanit. navuk. – 2019. – T. 64, № 3. – S. 339–345.